

SOCIO-PHILOSOPHICAL PARADIGMS OF FORMING A CULTURE OF MILITARY SERVICE AMONG THE YOUTH OF UZBEKISTAN: HISTORICAL HERITAGE AND MODERN APPROACHES

Ibrokhim Mamajonov

*Independent researcher at the National University of
Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
Tashkent, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: culture of military service, social philosophy, patriotism, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, ideological immunity, historical heritage, military-moral education, national idea, socialization.

Received: 28.07.26

Accepted: 29.07.26

Published: 30.07.26

Abstract: This article is devoted to a socio-philosophical analysis of the attitude of the younger generation toward military service in transitional societies. The main objective of the research is to highlight the mechanisms for integrating the military art, spiritual and moral heritage, and philosophy of patriotism of our national commanders, such as Amir Temur and Jaloliddin Manguberdi, into the modern military education system. Based on a dialectical approach, the study reveals the relationship between historical memory, national pride, and state defense strategy in forming the concept of “military culture” among youth. The results of the research demonstrate that interpreting military service not merely as an obligation, but as a means of self-realization and a tool for social mobility, represents a pressing socio-philosophical task of our time.

O‘ZBEKISTON YOSHLARI O‘RTASIDA HARBIY XIZMAT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY PARADIGMALARI: TARIXIY MEROS VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Ibrohim Mamajonov

*Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston
Milliy universiteti mustaqil izlanuvchi
Toshkent, O‘zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: Harbiy xizmat **Annotatsiya:** Mazkur maqola o‘tish davri

madaniyati, ijtimoiy falsafa, vatanparvarlik, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, mafkuraviy immunitet, tarixiy meros, harbiy-axloqiy tarbiya, milliy g'oya, sotsializatsiya.

jamiyatlarida yosh avlodning harbiy xizmatga bo'lgan munosabatini ijtimoiy-falsafiy tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotning bosh maqsadi – Amir Temur va Jaloliddin Manguberdi kabi milliy sarkardalarimizning harbiy san'ati, ma'naviy-axloqiy merosi va vatanparvarlik falsafasini zamonaviy harbiy ta'lim tizimiga integratsiyalash mexanizmlarini yoritishdan iborat. Ishda yoshlarda “harbiy madaniyat” tushunchasini shakllantirishda tarixiy xotira, milliy g'urur va davlat mudofaa strategiyasi o'rtasidagi bog'liqlik dialektik yondashuv asosida ochib berilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmatni shunchaki majburiyat emas, balki shaxsning o'zligini anglash va ijtimoiy mobillik vositasi sifatida talqin qilish bugungi kunning dolzarb ijtimoiy-falsafiy vazifasidir.

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ПАРАДИГМЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ВОЕННОЙ СЛУЖБЫ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ УЗБЕКИСТАНА: ИСТОРИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ

Иброхим Мамаджанов

Самостоятельный соискатель Национального университета

Узбекистана имени Мирзо Улугбека

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: культура военной службы, социальная философия, патриотизм, Амир Темур, Джалолиддин Мангуберди, идеологический иммунитет, историческое наследие, военно-нравственное воспитание, национальная идея, социализация.

Аннотация: Данная статья посвящена социально-философскому анализу отношения молодого поколения к военной службе в обществах переходного периода. Основная цель исследования заключается в раскрытии механизмов интеграции военного искусства, духовно-нравственного наследия и философии патриотизма наших национальных полководцев, таких как Амир Темур и Джалолиддин Мангуберди, в современную систему военного образования. В работе на основе диалектического подхода раскрывается взаимосвязь между исторической памятью, национальной гордостью и стратегией обороны государства в формировании концепции «военной культуры» у молодежи. Результаты исследования показывают, что интерпретация военной службы не просто как обязанности, а как средства самопознания личности и инструмента социальной мобильности

Kirish. Zamonaviy sivilizatsiya taraqqiyotining hozirgi bosqichida davlatlarning milliy xavfsizligi va barqarorligi faqatgina harbiy-texnik qudrat, iqtisodiy resurslar yoki texnologik ustunlik bilan emas, balki jamiyatning ma'naviy-axloqiy tayyorgarligi, xususan, yosh avlodning harbiy xizmatga bo'lgan ongli munosabati bilan chambarchas bog'liqdir [1]. Harbiy xizmat madaniyati – bu shunchaki jismoniy yoki texnik ko'nikmalar majmui emas, balki sotsial-psixologik va ijtimoiy-falsafiy fenomen bo'lib, u shaxsning fuqarolik pozitsiyasi, vatanparvarlik tuyg'usi va milliy o'zlikni anglash darajasini o'zida mujassam etadi. Ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan, ushbu madaniyat jamiyatning xavfsizlik arxitekturasidagi eng mustahkam poydevor hisoblanadi.

O'zbekistonda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor, strategik yo'nalishlaridan biriga aylanganligi bejiz emas [2]. Biroq, bugungi murakkab globallashuv sharoitida yoshlar ongiga yo'naltirilgan axborot xurujlari, yot mafkuraviy oqimlar va individualistik dunyoqarashlarning ta'siri sezilarli darajada kuchayib borayotgani, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tizimida tub sifat o'zgarishlarini, innovatsion yondashuvlarni talab qiladi. An'anaviy yondashuvlar yangi chaqiriqlarga to'liq javob bera olmayotgan bir pallada, yoshlarda harbiy madaniyatni shakllantirishning yangi ijtimoiy-falsafiy paradigmasini ishlab chiqish zarurati yuzaga keldi.

Bizning fikrimizcha, yoshlarda harbiy madaniyatni shakllantirish jarayonida “tarixiy xotira”ni qayta tiklash, uni modernizatsiya qilish va zamonaviy mudofaa strategiyasi bilan organik uyg'unlashtirish hal qiluvchi ahamiyatga ega [3]. Tarixiy meros – bu shunchaki o'tmish xotirasi emas, balki bugungi kunning qiyinchiliklarini yengib o'tish uchun zarur bo'lgan ma'naviy-ruhiy resursdir. Ushbu maqolada biz buyuk ajdodlarimiz – Amir Temur va Jaloliddin Manguberdi kabi milliy sarkardalarimizning harbiy merosi va ularning falsafiy qarashlari bugungi kun yoshlarining harbiy-vatanparvarlik madaniyatiga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ijtimoiy-falsafiy tahlil qilamiz. Tadqiqotimizning maqsadi – tarixiy tajribani zamonaviy “aqlli” mudofaa falsafasi bilan integratsiyalashning ilmiy asoslarini yoritib berishdir.

Muhokama va natijalar. Harbiy xizmat madaniyatini o'rganishda sotsiologik va falsafiy yondashuvlarning uyg'unligi muhimdir. Maks Veberning byurokratiya va harbiy tuzilmalar haqidagi nazariyalari [4], shuningdek, P. Burdyoning “habitus” tushunchasi [5] harbiy xizmat madaniyatini shakllantirishning sotsial mexanizmlarini tushunishga yordam beradi. Bizning tadqiqotimizda tarixiy qiyosiy metod, tizimli tahlil va germeneytik yondashuv asosiy o'rinni egallaydi.

Tadqiqotning obyekti sifatida O'zbekiston yoshlarining harbiy-vatanparvarlik tarbiyasiga oid davlat dasturlari, ta'lim kontseptsionalari va yoshlarning ijtimoiy faollik ko'rsatkichlari tanlab olindi. Metodologik jihatdan maqola shuni asoslaydiki, harbiy madaniyat – bu shunchaki qonuniy majburiyat emas, balki shaxsning jamiyatdagi mavqeini belgilovchi qadriyatlar tizimidir [6].

Tarixiy meros va harbiy madaniyatning falsafiy asoslari

Amir Temur davlatchiligida harbiy xizmat madaniyati shunchaki buyruqbozlik tizimi emas, balki “adolat – quvvat – intizom” triadasi asosida qurilgan murakkab ijtimoiy-falsafiy tizim edi. Sohibqiron o'zining davlat boshqaruvi va harbiy san'at durdonasi bo'lmish “Tuzuklar”ida yozganidek: “Askarning qadri – uning sadoqati va intizomidir” [7]. Bu iqtibos harbiy falsafaning o'zagini tashkil etadi, zero Temuriy askarlik madaniyati faqatgina jismoniy kuchga emas, balki g'oyaviy sadoqatga tayangan.

Temuriy harbiy falsafada intizom – bu tashqi majburiyat emas, balki shaxsning ma'naviy yetukligi va o'zligini anglash mahsuli sifatida qaralgan. Harbiy intizom bu yerda nafaqat buyruqlarni so'zsiz ijro etish, balki o'zini-o'zi boshqarish, o'z mas'uliyatini chuqur anglash madaniyatidir. Amir Temur o'z qo'shinini shunday tashkil etganki, unda harbiy xizmat har bir fuqaro uchun eng imtiyozli va sharaflil faoliyat hisoblangan. Bu yondashuv yoshlarda xizmatga bo'lgan ichki motivatsiyani, Vatanga bo'lgan daxldorlik tuyg'usini yuksaltirgan. Sohibqironning harbiy falsafasi “yigitlik madaniyati” (chivalry) bilan uyg'unlashib ketgan bo'lib, u askarni shunchaki jangchi emas, balki davlatning tayanchi, adolatning himoyachisi sifatida tarbiyalagan. Bugungi kun yoshlari uchun bu – “professional harbiy etika” tushunchasining tarixiy prototipi bo'lib, o'zini-o'zi tarbiyalash va milliy g'ururni shakllantirishda poydevor vazifasini o'taydi.

Jaloliddin Manguberdi faoliyati – bu yoshlar uchun shaxsiy jasorat, matonat va fidoyilikning yorqin, o'lmas namunasidir. Uning Vatan uchun kurashish yo'li – bu shaxsiy manfaatdan milliy manfaatni, jismoniy omonlikdan esa milliy ozodlikni ustun qo'yish falsafasining oliy amaliy ko'rinishidir [8]. Jaloliddin Manguberdi shaxsiyati ijtimoiy falsafada “tarixiy javobgarlik” fenomeni sifatida o'rganiladi. Uning kurashi – bu mag'lubiyatlar qarshisida tushkunlikka tushmaslik, aksincha, har qanday murakkab vaziyatda ham Vatan taqdiri uchun kurashish zarurligini isbotlaydi.

Hozirgi zamon yoshlari uchun Manguberdi timsoli – bu qiyinchiliklar qarshisida taslim bo'lmaslik, murakkab geopolitik sharoitda o'zligini saqlab qolish va mustaqillikni himoya qilishning eng oliy ramzidir [9]. Uning harbiy-falsafiy merosi shuni ko'rsatadiki, haqiqiy vatanparvarlik faqat tinch va osoyishta davrda emas, balki millat uchun eng og'ir, tanazzul xavfi mavjud bo'lgan pallalarda yaqqol namoyon bo'ladi. Manguberdi falsafasi yoshlarni “egoistik

individualizm”dan “milliy kollektivizm”ga o’tishga undaydi. Uning hayoti shuni ko’rsatadiki, harbiy xizmat – bu shaxsiy ambitsiyalarni milliy xavfsizlik bilan uyg’unlashtirish va shu yo’lda oxirigacha sodiq qolishdir. Zamonaviy yoshlarda ushbu merosni anglatish ularni milliy g’urur egasi, har qanday mafkuraviy xurujlarga qarshi mustahkam qalqonga ega bo’lgan barkamol avlod sifatida shakllantiradi.

O’tkazilgan kompleks tahlillar, sotsiologik kuzatuvlar va empirik tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, bugungi O’zbekiston yoshlarining harbiy xizmatga bo’lgan ongli munosabatini shakllantirishda tarixiy qadriyatlar va sarkardalar merosining o’rni beqiyosdir. Tarixiy xotira – bu shunchaki o’tmishga bo’lgan hurmat emas, balki kelajakni qurishning ijtimoiy-psixologik mexanizmidir. Bizning tadqiqotimiz natijasida yoshlar tarbiyasida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo’lgan quyidagi uchta asosiy tendensiya aniqlandi:

1. Tarixiy kontent samaradorligi va raqamli transformatsiya. Zamonaviy yoshlarning axborotni qabul qilish tezligi va uslubi an’anaviy ta’lim metodlaridan tubdan farq qiladi. Tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, tarixiy sarkardalarimizning biografiyasi va ularning harbiy taktikalari vizual hamda interaktiv tarzda, xususan, AR (augmented reality) va VR (virtual reallik) texnologiyalari orqali o’rgatilganda, yoshlarning harbiy xizmatga bo’lgan qiziqishi 40% ga ortgan [10]. Bu raqamli avlod uchun tarix – bu statik ma’lumot emas, balki tirik tajriba bo’lishi kerakligini anglatadi. Interaktiv yondashuv yoshlarda “tarixiy empatiya” hissinı uyg’otadi, ya’ni ular o’zlarini ajdodlari o’rniga qo’yib ko’rish va ularning qaror qabul qilish jarayonlarini his etish imkoniga ega bo’ladilar.

2. Tarixiy identifikatsiya va daxldorlik hissi. Yoshlar tarixiy qahramonlar bilan o’zlarini identifikatsiya qilganlarida, ya’ni ular timsolida o’zlarining kelajakdagi imkoniyatlarini ko’ra olganlarida, yoshlarda milliy g’urur va davlatga daxldorlik hissi sezilarli darajada kuchayadi. Identifikatsiya jarayoni – bu shaxsning o’zligini milliy qadriyatlar bilan uyg’unlashtiruvchi ko’prikdir. Tarixiy shaxslar biografiyasini o’rganish yoshlarda “yolg’izlik” yoki “begonalashuv” (alienation) tuyg’ularini yo’qotib, ularni buyuk milliy g’oyaning bir qismi ekanligini his qildiradi. Bu holat yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshiradi va ularni davlat mudofaasiga tayyor turishga undaydigan ma’naviy-axloqiy bazani hosil qiladi.

3. Professional motivatsiya va ijtimoiy lift mexanizmi. Tadqiqotimizning yana bir muhim natijasi shundan iboratki, harbiy xizmatni shunchaki majburiy funksional burch sifatida emas, balki “ijtimoiy lift” (karyera va shaxsiy rivojlanish uchun mustahkam zamin) sifatida talqin qilish yoshlarning xizmatga bo’lgan munosabatini majburiyatdan ixtiyoriylikka, passivlikdan esa faol tashabbuskorlikka o’zgartirmoqda [11]. Yoshlar armiyani faqat himoya organi emas, balki yetakchilik, intizom, boshqaruv ko’nikmalari va kelajakdagi muvaffaqiyatli hayot uchun zarur

bo'lgan "soft skills" (yumshoq ko'nikmalar) maktabi sifatida qabul qilmoqdalar. Bu paradigma o'zgarishi xizmatga bo'lgan motivatsiyaning tubdan yuksalishiga va armiya safidagi kadrlar salohiyatining yanada ortishiga xizmat qiladi.

Hozirgi davr ijtimoiy taraqqiyoti yoshlarning "raqamli avlod" (digital natives) vakillari ekanligini taqozo etadi. Bu shuni anglatadiki, ularning tafakkur tarzi, dunyoqarashi va axborotni qabul qilish mexanizmlari an'anaviy metodologiyalardan keskin farq qiladi. Shu sababli, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini eskicha, dogmatik usullar bilan olib borish nafaqat samarasiz, balki yoshlar va davlat institutlari o'rtasida kognitiv dissonans (idrok ziddiyati)ni keltirib chiqarishi mumkin.

Birinchidan, tanqidiy yondashuv nuqtai nazaridan, yoshlar ongida harbiy xizmatga nisbatan kuzatilayotgan "sovuqqonlik" yoki skeptitsizm aksariyat hollarda axborot makonidagi mazmuniy bo'shliqlar bilan izohlanadi. Axborot makonidagi ushbu vakuum muqobil va yot g'oyalar tomonidan to'ldirilish xavfi mavjud. Bizning taklifimiz shundan iboratki, tarixiy qadriyatlarni faqat statik darsliklar orqali yetkazish bilan cheklanmay, ularni media-kontentlar, badiiy-hujjatli kinofilmlar va yuqori texnologik interaktiv platformalar orqali transformatsiya qilish zarur [12]. Bu jarayon yoshlarning virtual reallikdagi ishtirokini milliy g'oya va vatanparvarlik falsafasi bilan to'ldirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, harbiy xizmat madaniyatini shakllantirishda "yigitlik madaniyati" (chivalry) tushunchasini zamonaviy sotsial-madaniy kontekstda qayta jonlantirish g'oyat muhim. Amir Temur davlatchiligining poydevorida yotgan "bahodirlik", "mardlik" va "so'zida turish" kabi axloqiy sifatlar bugungi kunda shunchaki tarixiy atributlar emas, balki "professional harbiy etika"ning fundamental negizi sifatida qayta talqin qilinishi lozim [13]. Ushbu qadriyatlar yoshlarning shaxsiy va professional o'zligini shakllantirishda "dasturiy kod" vazifasini o'tashi kerak. Bu o'z navbatida, harbiy xizmatni shaxsiy kamolot va yetakchilik fazilatlarini rivojlantiruvchi yuksak ijtimoiy institut sifatida namoyon etadi.

Uchinchidan, ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan, yoshlar ongiga "Vatan himoyasi" tushunchasining transformatsiyasini singdirish zarurati kun tartibida turibdi. Bugungi kunda Vatan himoyasi faqatgina jismoniy kurash yoki qurol bilan himoya qilish emas, balki intellektual ustunlik, axborot xavfsizligini ta'minlash va yuqori texnologik taraqqiyotga erishish demakdir [14]. Yoshlarga Vatan himoyasi – bu ilm-fan, innovatsiya va texnologik ijodkorlik ekanligini anglatish, ularning harbiy xizmatga bo'lgan munosabatini "mudofaa"dan "taraqqiyot" vektoriga o'tkazadi. Bu yondashuv harbiy madaniyatni modernizatsiya qilish va uni jamiyat taraqqiyotining lokomotiviga aylantirishning eng samarali falsafiy vositasidir.

Xulosa. Tadqiqotimiz natijalari shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmat madaniyati – bu milliy qadriyatlarimiz va davlatchilik an'alarimizning ajralmas, tarkibiy qismi bo'lib, uni rivojlantirish va yuksaltirish strategik vazifadir. Amir Temur va Jaloliddin Manguberdi kabi buyuk ajdodlarimizning harbiy merosiga tayanib ish tutish – bu yoshlarda nafaqat tarixiy xotirani jonlantirish, balki kelajakka bo'lgan ishonchni mustahkamlashdir. Tarixiy tajribani zamonaviy ijtimoiy-siyosiy voqelik bilan integratsiyalash, O'zbekiston mudofaa salohiyatini ta'minlashning ma'naviy-axloqiy poydevorini shakllantiradi. Harbiy xizmat bu o'rinda shunchaki davlat xavfsizligini ta'minlovchi mexanizm emas, balki shaxsning o'zligini anglashi, fuqarolik burchini chuqur his etishi va millat taqdiri uchun mas'uliyatni zimmasiga olishi jarayonidir [15].

Tadqiqot tahlillari shuni namoyon etadiki, bugungi kunda harbiy vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini oshirish uchun institutsional va texnologik yangilanishlar talab etiladi. Kelgusidagi ilmiy-tadqiqot ishlarida yoshlarning harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida raqamli texnologiyalar, VR (virtual reallik), shuningdek, sun'iy intellekt (AI) algoritmlarining o'rni va imkoniyatlarini o'rganish nazariy hamda amaliy jihatdan katta ahamiyat kasb etadi [16]. Raqamli muhitda tarixiy qahramonlar timsolini transformatsiya qilish yoshlarning milliy mafkuraviy immunitetini yanada mustahkamlaydi.

Yakuniy xulosa shundan iboratki, milliy g'oya, tarixiy meros va zamonaviy intellektual salohiyat birlashganda, yosh avlod har qanday tashqi tahdidlarga qarshi turishga qodir yengilmas kuchga aylanadi. Tarixiy qadriyatlarga tayangan holda modernizatsiyaga erishish – bu O'zbekistonning kelajakdagi xavfsizligi va barqaror taraqqiyotining kafolatidir. Ushbu maqolada keltirilgan taklif va tavsiyalar, shuningdek, ishlab chiqilgan metodologik yondashuvlar harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tizimini yangi sifat bosqichiga olib chiqishda xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2015. – 176 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
3. Saidov A.X. Vatanparvarlik – yoshlar tarbiyasining poydevori. – Toshkent: Akademiya, 2023. – 210 b.
4. Weber, M. Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology. – New York: Bedminster Press, 1968.
5. Bourdieu, P. The Logic of Practice. – Stanford: Stanford University Press, 1990.
6. Giddens, A. The Nation-State and Violence. – Berkeley: University of California Press, 1987.

7. Temur, A. Temur tuzuklari. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 1996. – 160 b.
8. Ziyoev H. Jaloliddin Manguberdi: Tarixiy shaxs va davlatchilik. – Toshkent: Fan, 2000. – 128 b.
9. Babadjanov B.M. Amir Temur va Temuriylar davlati. – Toshkent: O‘zbekiston, 2004. – 300 b.
10. Mavlonov A. O‘zbekistonda yoshlar siyosati va vatanparvarlik tarbiyasi. // Ijtimoiy fanlar jurnali, 2022. №3. 45-58-betlar.
11. Smith, J. Military Culture and Youth Identity in the 21st Century. // Journal of Social Strategy, 2023. Vol 5, Issue 2. P. 112-130.
12. Abdullayev O. Axborot xurujlari va yoshlar mafkuraviy immuniteti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2024. – 150 b.
13. Ismoilov A. Turkiy xalqlar harbiy san’ati falsafasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 200 b.
14. Qodirov A. Zamonaviy mudofaa va axborot texnologiyalari. – Toshkent: Harbiy nashriyot, 2023. – 180 b.
15. Falsafa: Ensiklopedik lug‘at. / Tuzuvchi: Q.Nazarov. – Toshkent: Sharq, 2010. – 450 b.
16. Johnson, R. Digital Technologies in Military Education. // Global Defense Review, 2024. Vol 10, No 1. P. 30-45.